

# ПРАШАЊА И ОДГОВОРИ

В. Кушевски

## ЛИЧНОСТА НА ЛЕНИН ЗАСТАПЕНА ВО НАСТАВНАТА ПРОГРАМА И УЧЕБНИЦИТЕ ПО ИСТОРИЈА

*Со оглед на актуелноста ѝ, е. во повод 50-годишнината на Октомвриската револуција, Редакцијата овој пат го одбра прашањето што ни го укажи Десанка Крстевска, професор на Гимназијата „Кочо Рацин“ од Скопската населба „Горче Петров“. Таа се интересира за местото на Владимир Илич Ленин во наставните програми и во учебниците по историја во училиштата од прв и втор степен.*

*Своејто мислење за ова го изнесува другарот Војо Кушевски.*

По својата природа поставеното прашање е комплексно, зашто е поврзано со она за местото на историската личност во остварувањето на образовно-воспитните задачи на наставата по историја. Но пред да го дадеме директниот одговор должни сме да се потсетиме на познатиот факт дека историјата на работничкото движење во Русија, на Февруарската и Октомвриската револуција, заедно со првите години од изградбата на младата држава на советите, со кои настани Лениновата личност е непосредно поврзана, — е партија која од ослободувањето заземала и зазема видно место во наставните програми и во учебничкиот материјал, независно од повеќето измени кои беа резултат на реформните зафати во основното, а деломично и во средното школство. Една од најомилените лекции на која со љубов и се проаѓа при нејзиното обработување, како од наставниците така и од страна на учениците од било кој степен на образование, биле токму настаните сврзани со Великиот Октомври, како и оние што му претходиле. Тоа го обуслови нашата револуционерна општествено-политичка преобразба, извршена во Народноослободителната борба. Зашто Народната револуција што се оствари во специфични услови и патишта низ Ослободителната војна на нашите народи, по својот карактер е социјалистичка и како таква е инспирирана од идеите на Маркс, Енгелс и Ленин, од Големият Октомври. На тој начин разбирањето и сфаќањето специфичностите на Народноослободителната војна и Народната револуција не е можно без солидно изучување на Октомври и идеите на Ленин. Ете зошто, кога се анализира значењето на Октомвриската револуција и на Лениновите идеи во нашите училишта редовно се истакнува нејзиниот одраз и влијание кај нас, а исто

така при определувањето карактерот на Народноослободителната борба, се вршат споредувања со Октомври и со елементите кои го поврзуваат делото на нашиот со рускиот пролетаријат.

Освен тоа, не треба да се заборави дека без солидно познавање историјата на работничкото движење во Русија, на Октомври, на III-та интернационала и воопшто на ленинизмот, не е можно да се сфати и развојот и карактерот на работничкото движење и историјата на Комунистичката партија на Југославија, дотолку повеќе што е и нашата партија изградувана на Ленинските идеи и принципи. Како Ленинска, КПЈ на чело со другарот Тито изгради такви кадрови кои со својата цврстина убеденост, непоколебливи во своите идеали-наспроти затворите, теророт, изложени на ударот на ЗЗД, во илегални услови, а подоцна во соработ на партизанската војска во Народноослободителната војна, — не потклезнаа како борци за социјална и национална слобода и се покажаа достоини во спроведувањето учењето и делото на Маркс, Енгелс и Ленин.

Доколку формулацијата на поставеното прашање може да се протолкува дека се работи за став према кој изучувањето на личноста на Ленин не е достатно акцентирана низ наставните програми и што тоа се одразило и во учебниците — ние пак потсетуваме дека во упатствата за програмите се наспомнува — додуша во општи црти — за потребата од истакнување рољата на личноста во историјата, се разбира, од становиштето на историскиот материјализам, како една од специфичните задачи на историската настава за обата степени на школувањето. А според нашето мислење, тоа е доволно, зашто не би требало секогаш во наставните програми во детали да се дава сè, дури и разработени тези за историските личности, па и за Ленин. Тоа и не се практикува за што тоа би значило зголемување обимот на наставните програми. Впрочем, кога и со каков материјал ќе се посвети внимание, во случајов на личноста на Ленин, било во учебниците во наставата, зависи не само од наставната програма — тука во прв ред од иницијативата, уроденот на стручната подготовка и педагошкодидактичкиот усет на наставникот односно на авторот на учебникот, како што и инаку конкретизацијата на наставниот материјал и др., е работа не толку на составувачот на програмата — туку зависи од двата спомнати субјективни фактори.

Во оваа смисла можеме да констатираме дека е позитивно што, на пример, во учебникот што се употребува во VIII одделение на основните училишта, авторите „самоиницијативно“ посветиле еден подраздел и внесле биографски податоци за Ленин, од датумот на неговото раѓање, школувањето и за револуционерната му активност се до познатите настани во Русија во 1917 година и ако за тоа не постојат тези во наставната програма за VIII одделение. Очевидно е дека, покрај другото, тие сакале со податоци и за овој период од животот на Ленин, да му сигнализираат и на наставникот оти е и тој должен од своја страна повеќе да се задржи на сликањето на овој светол историски лик пред учениците. Исто така, Ленин се споменува и во учебникот по историја за IV клас гимназија. Така во партијата „Октомвриска револуција“ се напомува за неговата теоретска поставка дека „социјалистичката револуција ќе победи најнапред во една заостаната капиталистичка земја“, а на „Априлските

тези<sup>33</sup> се посветува одделен параграф во текстот. Низ натамошното пак опишување на настаните во 1917 година, за Ленин се одбележува во врска со обидот на владата на Керенски — откако завела диктатура — да го затвори и за неговото враќање од Финска. Во натамошното прикажување на развојот на Октомвриската револуција, само се констатира дека „бил на чело“, на пример, на Воено-револуционерниот комитет, на Востанието од 25 октомври т. е. 7 ноември или на чело на Болшевичката партија, со што очевидно се сака да се подвлече Лениновата раководна ролја во тие историски дни. Се разбира, Ленин се споменува и во партијата за Империјализмот и во лекцијата за Првите години од изградбата на младата советска држава, во врска со неговиот удел во насочувањето на патиштата по кои таа треба да се развива и изградува. Додаваме дека овие текстови — скоро без исклучок — се илустрирани со Лениновите портрети, било како фотографија или цртеж.

Судејќи према она што го изнесуваме на показ може би ќе се примети дека и во првиот и во вториов случај, Лениновата личност во задоволувачката мера е „присутна“ во учебничкиот текст. Секако, дека во тоа има точности, а и не тешко да се одбележи дека нашите ученици располагаат со одредени знаења за Ленин.

Навистина тој е омилена личност меѓу учениците и кај нив постои интерес што повеќе да научат и да знаат за него. Тоа се должи благодарение и на симбиозата помеѓу револуционерниот пат на една значајна личност (каква што е таа на Ленин) и патот на борбата и победата на рускиот пролетаријат, на чело на Болшевичката партија во Октомври 1917 година. Во оваа смисла се потсетуваме и на стиховите на Мајковски:

„Кога велиме Партија, ние мислиме на Ленин

„Кога збориме за Ленин, ние мислиме на Партијата. . .”

А неговото име е неделиво и со најновата историја на меѓународното работничко и комунистичко движење, на неговите постигања и успеси од Октомври до денес. Тоа имено, само по себе си пружа во методска смисла вонредни можности да се релативно лесно согледува и сфаќа улогата, местото и величината на една таква сложена историска личност каква што е Владимир Илич, како тој најуспешно и најдоследно им служел „на големите општествени потреби на своето време“, (Плеханов).

Се разбира, во прилог за поцелосно согледување на прашањето, може да се изнесат и некои критички забелешки во однос на горното, со цел да се извлечат одредени поуки за подобрување на нашата наставна работа. Така на пример, и ако сме констатирале дека постои правилен методски приод, бидејќи карактеризацијата на Лениновата личност се врши заедно со настаните и што на тој начин таа — како што се изјаснува А. И. Стражев — „добива подлабока животна и историска смисла“, — сепак, во наши услови постои и во тоа извесна едностранчивост. Наиме, во поголемиот дел на средношколскиот учебнички материјал, за Ленин се изнесува предимно во врска со настаните од 1917-та година, така што периодот од неговиот живот во Симбирск (Улјановск) и учеството му во марксистичките кружоци во 80-те и 90-те години, потоа ставот и борбата против народњациите, дејноста му во Петроград пред емиграцијата

и сл. — недоволно се познава од учениците. Исто така Ленин се прикажува предимно како личност на акцијата, додека недоволно се обрнува внимание и на неговиот теоретски придонес. Имено, ако сакаме учениците од оваа возраст да бидат запознати и посеопфатно да го согледуваат светско-историското значење на Лениновата дејност, на ленинизмот, тоа може да се постигне само ако систематски, и во главни црти и на достапен начин се анализираат капиталните дела на Владимир Илич. А тоа е не само начин за запознавањето туку и за поврзувањето на теоретските поставки на ленинизмот не само со револуционерната пракса и борба на рускиот пролетаријат, туку и на меѓународното работничко и комунистичко движење, а се разбира, и со борбата на југословенската работничка класа, во која тие најдоа и наоѓаат своја примена ја потврдиле својата правилност и животворност. Само на тој начин ќе можат попотполно да го ценат Ленин т. е. према тоа што тој — да се послужиме со неговите сопствени зборови — „во споредба со претходниците” го „дал новото”, да ја сфаќаат неговата величина според „законите на неговото време.”

Меѓутоа, постои и педагошка страна на прашањето што деломично го разгледуваме. Наиме, покрај давањето историска карактеристика, историчарот — наставник го интересира и воспитната страна, моралнопсихолошкиот момент кога ја прикажува силната фигура на Ленин. Зашто општопозната поставка на методиката на историската настава е дека обработката на историската личност има и огромно воспитно значење. Познато е на пример, живото интересирање на учениците према неа зашто тсa позитивно влијае на воспитување волјата и во формирањето карактерот кај самиот ученик. Но при тоа треба да се води сметка и за разликите во интересот и односот што го пројавуваат одредени ученички возрасти према таквата, личност. На пример, оние од вишите одделенија на основното училиште повеќе би сакале Ленин да го запознаат уште од неговото детство, како ученик, да знаат за неговиот успех, способностите и умеештата; што младиот Волоѓа Уљанов го интересирало и сл. Освен тоа нив, тој повеќе ги интересира како акциона личност со желба да го видат како раководител на пролетерските и вооружените одреди кои во револуцијата се борат против непријателските сили. Поаѓајќи од тоа, ние треба да ја задоволиме таквата љубопитност, прикажувајќи го Ленин, било преку фотографии, уметнички слики, екрански материјал, одредени документи, пригодни четива и сл., на пример, при неговото пристигнување в Петроград след избувнувањето на Февруарската револуција, како говорник пред револуционерните маси или единиците на младата Црвена армија кои одат на фронтот или како тој раководи од Смолни во револуционерните дни и сл. За разлика од спомнатата училишна возраст, средношколецот пак, особено оној од завршните класови, се однесува постудиозно према личноста на Ленин. Тој сака да го запознае поцелосно и неговото интересирање навлегува и во Лениновите теоретски поставки, потоа, во посебните негови квалитети како политичар, стратег и тактичар на борбата на работничката класа во Русија, во самата Револуција, а исто така и за неговите карактерни и морални особини.

На учениците, но не само од оваа возраст, нужно е да им се обрнува внимание на фактот дека Ленин со упорен и систематски и постојанен труд успеал да се здобие со огромно знаење кое му било неопходно за да се издигне на пиедесталот на класиците на марксизмот, како учител и раководител кој оставил траен печат во најновата историја не само на советските народи, и во кој така вонредно се оваплотило единството на теоретските поставки и нивното спроведување во дело. Посебно пак е неопходно низ конкретен материјал да им се овозможува на учениците да ги уочуваат оние црти кои ја краселе Ленинвата личност како цврст карактер, неуморен и доследен револуционер—комунист со вонредна борбеност, како непоколеблив и храбар борец за интересите и доброто на работничката класа и за својот народ, познат и како интернационалист, проникнат со длабок хуманизам, но и бескомпромисен према непријателите на делото на работничката класа. Ленин не потклекнувал пред тешкотиите и не ги напуштил ниту за миг своите марксистички убедувања и идеали, наспроти прогонувањата што се вршени према него уште од раната младост. Оваа сестрано образована личност и ерудита се одликувал со вонредна скромност и едноставност, особено во односите према луѓето, народните маси во кои имал непоколеблива и неограничена доверба. Наспроти неговиот тежок револуционерен пат и мукотрпниот живот, исполнет во непрекинат труд, прогонство и емиграција и борба, Ленин останал видливо оптимистичка личност со верба во иднината, во победата на работничката класа. Во овој поглед се смета дека личноста на Ленин пружа неисцрпни можности за воспитно влијание врз учениците. А според наше мислење, токму тоа ни недостасува во задоволувачката мера во наставата по историја. Наиме, пред учениците не се открива поцелосно Лениновиот лик, за да се тоа, како наставна содржина, во доволна мера, експлоатира за воспитни цели, а во тоа и лежи тежиштето на нашиот одговор на поставеното прашање.

Но може би ќе ни се префрли дека времето и просторот што ѝ се дадени на наставата по историја, не пружаат можности за посеопфатно обработување на историските личности. Меѓутоа, ограниченоста на времето со кое се располага и современите тенденции кон неопходноста од рационализација на наставниот процес и по историја, не би смеело негативно да се одрази на потребата од поцелосно обработување на биографиите на крупни историски личности, како што е таа на Ленин. И инаку, ние сме неоправдано скромни т. е. не сме го сториле нужното за да им овозможуваме на училишните генерации, посистематски и нешто повеќе да се запознаат со светлите ликови и револуционери на нашите народи од времето на пресвртните периоди од нашата најнова историја, од Народноослободителната борба, дури и со личноста на другарот Тито. Додаваме дека ова не може да се оправдува со некакво избегнување глорификацијата или негување „култот на личноста“ и сл., туку овде се работи за една педагошко-дидактичка потреба која е составен дел во историската настава. Затоа, и во соодветната методска литература се препорачува да се посветуваат посебни часови кога се работи за најмаркантните историски личности. Меѓутоа, кај нас во пракса ретко може

да се сретне наставник кој одделува посебни часови, посветени на личноста на великиот Ленин и ако е очевидно дека кога се работи за содржинско и суштинско запознавање и за согледување величината, во случајов, на В. И. Ленин, невозможно е да се задоволуваме само со она што е напишано во учебниците — каде е тој (како што видовме) — прикажуван главно како акциона личност а во средношколските учебници за него обично постојат биографски податоци до 1917 година. Затоа, за поцелосна и програмирана обработка на историските личности, најчесто се препорачуваат и практикуваат разните вончасовни форми на работа со учениците, во рамките на наставата по историја. На тие среќавања можно е многу повеќе и поподлабочено запознавање на Ленин и тоа преку читање на реферати, уметнички текстови, стихови — посветени на Ленин, или со обработување на аудитивен или (непокретен или покретен) визуелен материјал—поврзан со животот и работата на Ленин итн.

На крајот, последново, а и поставеното прашање ни дава повод да укажеме на потребата од издавање на погоден прирачен текстовен, илустративен и друг материјал за Ленин, затоа, што такви публикации — за училишни потреби — очевидно недостасуваат кај нас и тоа како на македонскиот јазик, така и на јазиците на народностите.